

EN SKOLELÆRER SOM SUPPLIKANT

ET BREV FRA CHRISTIANE OEHLENSCHLÄGER 1840

VED

BJØRN KØRNERUP.

Og mangan Gang har du trodset
Den faldende Regn
Og den iiskoldt stormende Østenvind;
Kun lidet agted Du den,
Og lidet den end koldere Vind
Fra Spotterens Læbe,
Naar det gjaldt at kæmpe for Menneskers Vel.

C. Hauch om Christiane Oehenschläger¹.

Nedenstaaende Brev fra Adam Oehenschlägers Hustru CHRISTIANE OEHLENSCHLÄGER f. HEGER til Skolelærer Emil Olsen ved Holmegaard Glasværks Skole maa sikkert i flere Henseender siges at være ikke uden Interesse. Først og fremmest viser det paa karakteristisk Maade, hvorledes Fru Christiane var rede til at gaa i Ilden for sine Venner, naar det gjaldt at arbejde for deres Velfærd. Fra andre Kilder er det vel kendt, hvorledes det var en af hendes Specialiteter at hjælpe Folk til Stillinger², og Brevet taler da ogsaa højt om hendes varme Hjerte og utrættelige Vilje til ved saadanne Lejligheder at hjælpe dem, der trængte til hendes Bistand³. Samtidige har vidnet, at hendes Liv var som en fortsat Opofrelse for andre, og man ser ligeledes her, hvorledes hun ikke veg tilbage for nogen Hindring. Som en Løvinde kæmpede hun for at skaffe et Embede til den Mand, for hvem hun var – som hun siger i et andet Brev – den „allervilligste gamle Beskytterinde“⁴. Med et Smil konstaterer man samtidig,

¹ C. Hauch, Lyriske Digte, 2. Udg., 1854, S. 106.

² Marie Konow, Nogle Barndoms- og Ungdomserindringer, S. 60-1.

³ Nicolaj Bøgh, Fra Oehenschlägers Kreds, S. 344.

⁴ Brev af 8. Aug. 1839 (Bakkehusmusæet).

hvorledes den foretagsomme Dame med en henrivende kvindelig Naivitet blotter alle de Traade, ved Hjælp af hvilke hun vilde spinde sit Net af Intriger.

Ikke mindre karakteristisk for hele Tiden er det endvidere at se, hvorledes det kunde være nødvendigt i Anledning af en saa forholds-mæssig ubetydelig Sag som en Skolelærerkaldelse at sætte et omfattende Apparat i Bevægelse: Gehejmeraader, Grevinder, Baroner, ja selv Landets Dronning regnes der med som velegnede Brikker i det Spil, der skulde føres igennem.

Endelig – og det er maaske det mest interessante – rummer Brevet meget aabenhjertige Udtalelser om, hvorledes ikke blot Fru Christiane selv, men hele den Oehlenschlägerske Kreds i København betragtede det af Vækkelsesbevægelser farvede Fromhedsliv, som havde fundet en saa gunstig Jordbund i Egnen omkring Holsteinborg, i høj Grad støttet af den 1836 afdøde Lensgreve F. A. Holstein. Med et klassisk Navn har Biskop J. P. Mynster døbt denne Egn „det hellige Land“¹, og han stod aabenbart ikke ene med sin Opfattelse.

Om Adressaten CHRISTOPHER EMIL OLSEN kan følgende oplyses: han var født den 24. December 1817 i København og blev 1838 som Privatist dimitteret fra Jonstrup Seminarium. Ikke længe efter blev han ansat som Lærer ved Holmegaard Glasværks Skole, hvorfra han blev forflyttet som Skolelærer til Staureby i Jungshoved Sogn. Herfra blev han 1851 overflyttet som Degn, Skolelærer og Organist til Graasten². Olsen synes at have været en meget dygtig Lærer. Efter en Visitats i Holmegaard-Skolen 1846 bemærkede den strenge Dommer J. P. Mynster i sin Visitatsbog, at Læreren var „dannet og katechiserer godt“, og efter en Visitats i Staureby 1849 hedder det hos den samme, at Olsen er „meget duelig, flittig og katechiserer godt“³. Nogle Linier til hans personlige Karakteristik indeholdes i en Visitatsnotits fra 1851 af Provst Carl Nielsen i Kallehave: „Læreren Olsen er duelig og flittig. Maaskee gjør hans noget melancholske og utilfredse Sind ham mindre livlig, end han kunde være.“⁴

¹ Nogle Blade af J. P. Mynster's Liv og Tid, udg. af C. L. N. Mynster, S. 349.

² Anders Petersen, Den jonstrupske Stat, 1884, S. 244. Hverken i Hovedværket eller i Supplementet hertil 1891 saa A. Petersen sig i Stand til at oplyse noget om Olsens senere Livsskæbne. – „Joeshoveds Skolecommissions Protokol“ 1808–62, S. 180 (velvillig Meddelelse fra Sognepræst G. Norderø, Jungshoved).

³ J. P. Mynsters Visitatsdagbøger 1835–1853, udg. af Bjørn Kornerup, I, 212; II, 172.

⁴ Visitatsbog 1851–55 i Baarse-Møenbo Herreders Provstiarkiv (Landsarkivet for Sjælland m. m.).

I Gengivelsen af Brevet, hvortil Originalen findes i Bakkehus-musæets Samlinger, er Tegnsætningen lempet efter moderne Regler, og forskellige mindre Incurier stiltiende blevet rettet.

Kiøbenhavn den 9 April 1840.

Jeg takker Dem meget for det venlige Brev, De har tilskrevet mig, gode Olsen! og iler nu med at besvare det. At jeg ikke kan meddele Dem alt, hvad jeg ønskede, er ikke min Skyld; imidlertid vil jeg dog ikke udsætte at underrette Dem om Udfaldet af mit Besøg hos min gamle, mig særdeles hengivne Ven Etatsraad Danckwart¹. I høi Grad var han redebon til at yde os al Tieneste ved Recomendation hos Grevinde Holstein², men ærlig talt, gode Ven, deler han ganske min Anskuelse med Hensyn paa, at De skulde blive Skolelærer hos Grevinden. Alerede ved mit korte Besøg, før jeg nu i Søndags tilbragte en god halv Time hos ham, yttrede han Frygt for, at De ikke vilde føle Dem lykkelig ved at arbeide for en hellig Skole, da han efter sit Bekiendtskab til Dem ikke antager Dem for en Sværmer, og at De altsaa, hvis De skulde tilfredsstille Grevindens Fordringer, maatte slaae ind i Hykleriet, hvilket han ansaae for en stor Ulykke for [en] brav Mand. Han ønskede derfor, at De *vilde prøve Dem Selv*, før De bestemte Dem til at søge noget Kald paa et Sted, hvor det kun er alt for bekiendt, til hvilken Grad Helligheden alt er gaaet, og hvilke større Ulykker den har bevirket i Grevindens nærmeste Kreds. En Pleiesøn har af relegiøse Scrupler taget sig selv af Dage³, og den unge Greve⁴ er bleven en complet Fritænker og *afskyer* det Sted, som dog i Tiden bliver hans Herresæde. Vist er det, at jeg vilde

¹ Depecheseekretær i Departementet for de udenlandske Sager, Gehejmelegationsraad Frederik Christian Emil Dankwart (1782–1856).

² Vilhelmine Julie Lensgrevinde Holstein f. Reventlow (1788–1868), Enke efter Frederik Adolph Lensgreve Holstein til Holsteinborg (1784–1836).

³ En Søn af Diplomaten Olinto dal Borgo di Primo († 1856) Herman dal Borgo f. 25. April 1815, d. 9. April 1838. Efter Meddelelse paa Grundlag af Familietradition fra kgl. Ordenshistoriograf, Dr. phil. Louis Bobé skød den unge dal Borgo sig ved Billardet paa Holsteinborg. (Jvfr. Louis Bobé, Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiiekreds IX, 406). – Om den strengt religiøse Stemning, der herskede paa Holsteinborg, jvfr. C. Løvenskiolds Udtalelse: „man troede sig hensat til et Kloster eller til Christian VI's Tid“ (L. Bobé i Danske Herregaarde ved 1920 I, 193) og E. G. Taubers Indtryk fra en Rejse 1828 (Personahistorisk Tidsskrift 6. R. IV, 49 ff.).

⁴ Ludvig Henrik Carl Herman Lensgreve Holstein til Holsteinborg (1815–92), siden Konsejlspræsident, Overkammerherre.

ogsaa væmmes, hvis jeg var Arvingen, thi det Væsen, som der drives, er oprørende for sunde Gemytter. Dersom De nu, gode Olsen, ikke vil synes, at det er anmassende, at jeg indblander mig i Deres Anliggende, uagtet jeg har al Agtelse for Deres Hoved og Kundskaber og Iver for at sikre Dem og Deres Hanne¹ en god Fremtid, saa vil jeg sige Dem, hvad jeg synes vilde være det ønskeligste; muligt, at jeg feiler, men deri feiler jeg neppe, at det vilde være et Misgreb, paa Grund af yddre Forhold, at attraae en Skole paa Holsteinborg. At De som en fordomsfri Mand kun har ønsket det for at komme i en Stilling, som var blidere end den, som ligger nærmest for Dem, veed jeg fuldt vel. Dog, mange Veie gaae til Rom, siger jo Ordsproget. Dersom De, hvor De er, kunde faae den omtalte Kirkesang, Huus Leiligheden og – dertil Græsning til en Koe samt lidt Haugejord, og Deres saa hurtigt arbejdende Hanne kunde fortjene noget til Hielp ved Syning, troer De da ikke, at to saa ordentlige, nøisomme Mennesker kunde leve? Jeg spørger Dem ikke saaledes for at blive af med Deres Hanne, tvertimod, jeg viser mig i høi Grad uegennyttig derved, thi hun bliver mig kjærere hver Dag, og hun vil i utallige Henseender savnes usigelig af mig; dertil kommer, at hun er en Oeconomi for det Huus, som har hende, og i disse Pengetrange Tider er det af Vigtighed at spare; men det er dog især, fordi hun er mig saa kjær, som hun var mit eget Barn, at jeg hiertens gierne beholder [hende], til jeg kan overgive hende til Dem, som jeg veed paaskønner hende og vist vil gjøre hende lykkelig.

Angaaende Grevinde Danneskiolds² Ønske at faae Skolen offentlig³ har hun jo indgivet Begiering; om denne er kommen med Deres om Kirkesangen til Cancelliet, og hvad der i saa Tilfælde var at

¹ Olsens senere Hustru Johanne Nicoline f. Petersen, f. ca. 1817 i København (Folketælling 1850 for Baarse Herred, Jungshoved Sogn). Af Brevet fremgaar det, at hun maa have været i Huset hos Fru Oehlenschläger.

² Johanne Henriette Valentine Lensgrevinde Danneskiold-Samsøe (1776 1843), Enke efter Christian Conrad Sophus Lensgreve Danneskiold-Samsøe (1774 1823), havde efter sin Mand bl. a. arvet Holmegaard med tilhørende Glasværk.

³ Efter Ansøgning fra Sognepræst G. E. Götzsche i Fensmark, anbefalet af den paagældende Skoledirektion, organiseredes ved Kancelliskrivelse af 9. Juli 1840 den ved Holmegaard Glasværk af Enkelensgrevinde Danneskiold-Samsøe oprettede private Skole som en offentlig Skole, idet Glasværket samtidig udskiltes som et særligt Skoledistrikt. Der aabnedes ved denne Lejlighed tillige Adgang for den ved Glasværkets Skole ansatte Lærer til at blive Kirkesanger i Fensmark Sogn (Danske Kancelli, 1. Dept., Brevbog 1840 Nr. 2874-75).

vente, derom havde det været mig behageligt at kunne meddele Dem noget, men den, jeg har bedet om at skaffe mig dette privat at viide, har i disse Dage været upasselig og derfor ikke været i Cancelliet.

Saavidt kom jeg, da Hanne modtog Deres Brev, men uagtet hun siger mig, at De vil gaae til Holsteinborg og altsaa ikke nærer Danckwarts og min Frygt, vil jeg dog afsende mit Brev, siden det nu engang er skrevet. Vedbliver De Deres Ønske, vil De da ufortøvet melde mig det, og D. vil da ufortøvet af al Magt arbeide for Dem. Han erindrede Dem vel og vidste, at De var en vakker Mand, og alt, hvad jeg formaaede, meddelte jeg ham angaaende Deres og Deres Hannes Egenskaber og Duelighed; ligeledes omtalte jeg Deres mageløse Attest, hvorefter De, som jeg dengang forstod, blev antaget paa Holmegaard. Skulde De tænke, at een Fugl i Haanden dog i Grunden er bedre end ti i Luften, saa tilbyder jeg mig at virke paa Grevinde Danneskiold, som jeg udentviwl er i Stand til paa flere Maader. Vi ere vel anskrevne hos Baron Stampes¹, og De er nær beslægtet med Danneskiolds; paa denne Vei er jeg fuldelig overbeviist om, at Deres Sag vilde for vor Skyld bli[ve] talt paa allerbedste Maade. Baronessen tilbringer gierne flere Timer hos os, da hun gierne spiser hos os med Thorvaldsen, naar hun er i Byen, hun har Tillid til mig, det har hun ofte yttret mig, og hun har Godhed baade for Oehlenschläger og mig; hun vil giøre sig en Glæde af at vise mig den Tieneste, hvorved jo i Grunden tienes Danneskiold mest. – Jeg har paa Godser, jeg har været i Besøg, erfaret, hvor stor en Bagatel det er for en Gods-ejer at give en Mand Græsning til en eller to Køer, et Stykke Jord til Hauge etc. Skulde det nu ikke være muligt at faae Een til at bortgive, hvad der intet koster dem at undvære, naar den, der kom med Forslaget, gav saa gyldige Grunde, som her kan gives lettelig.

1) Skal en Skolelærer kunde virke noget godt, maae han kunde gifte sig, ellers maae han tabe Lysten til sin Besværighed; han maae have den Løn for sin Slid, at have en Arne at udhvile sig ved.

2) *Hvad andre Skolelærere* have i smaae Kald, bør dog ikke nægtes den, som skal have flere Kundskaber end ellers, nemlig at kunne undervise paa *Tydsk*². Jeg kunde anføre mange flere Poster, men de

¹ Baron Henrik Stampe (1794–1876) til Nysø, gift med Christine Marguérite Salome f. Dalgas (1797–1868).

² Da Holmegaard Glasværks Skole søgtes af Børn af tyske Arbejdere, var Undervisningsproget Tysk (J. P. Mynsters Visitatsdagbøger 1835–53, udg. af Bjørn Kornerup, I, 211, jvfr. S. 212).

vilde da alle dreie [sig]¹ om Deres Iver for Deres Kald, Deres Duelighed til det, og saavidt behøver man ikke at gaae for at bevise, at Grevinden ikke er mod sin Skolelærer (slet hen), som hun burde, og allermindst som De fortiente det.

Dersom De kunde tænke Dem det paa Holmegaard *muligt* (naar Grevinden vilde det), at De indtil videre kunde blive ret vel tilfreds, saa anseer jeg det rimeligt, at hun kunde ledes. Vor Dronning er jeg saa lykkelig at være yndet af, hun ønsker undertiden at see og tale med mig, og da har jeg en Audientz ofte ikke lidet over een Time; det er just ikke min Lyst at anmode hende om Protection, men jeg var aldeles ikke bange for at bede hende om at formaae noget hos Grevinden, og De kiender jo nok Forholdet; Dronningens Broder er Grevindens Svigersøn², men det var maaske ikke engang fornødent at gaae saa høit. Min ældste Søn³ kiender meget godt Greven (Stammeren)⁴, og jeg veed vist, at han vilde med Varme tale Deres Sag. Men som sagt uden Deres Minde vil jeg intet foretage, hverken i den ene eller den anden Sag. —

Hvad nu Deres Ahnelse, gode Olsen, angaaer, at det hele Land efterhaanden vil blive anstukken af Helligheds Sygen, saa troer jeg dog, at De tillægger Grundt. for stor Indflydelse; vel forlokker han mange unge Mennesker, men der er⁵ ogsaa et mægtigt Modpartie og mange Dygtige, som staaer imellem begge, og som ogsaa har Tilhængere. Kongen er ogsaa langt fra at være eensidig, fra ham vil det ikke udgaae, at Præstekaldene skulde kun bortgives til disse sygelige Aander, som kunde blive Sværmere. Imidlertid forstaaer jeg godt Deres Frygt, men synes dog, at naar De nærer den i det Hele taget, maae jeg bekjæmpe den.

Det er et urimeligt langt Brev, men jeg vil saa gjerne, at De skal faae Stenen af Deres og Hannes Hierte, og selv gad jeg havt mit Hierte lettet.

Lev vel og vær ikke forsagt! Jeg vilde ønske, enten De kunde

¹ MS.: som.

² Christian Carl Frederik August Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg (1798–1869) var gift med en Datter af den ovennævnte Enkelensgrevinde, Louise Sophie Comtesse Danneskiold-Samsøe (1796–1867).

³ Kammerjunker, Toldinspektør Johann Wolfgang Oehlenschläger († 1874).

⁴ Den senere Gehejmekonferensraad Christian Conrad Sophus Lensgreve Danneskiold-Samsøe (1800–86).

⁵ MS.: der.

komme til Hanne, eller hun til Dem, da De vist begge havde godt af at tale sammen alt dette angaaende.

Med al mulig Beredvillighed og
Hengivenhed Deres kiære Han-
nes og Deres

Christiane Oehlenschläger.

E.S. Hvad synes De om at komme hertil i Paasken istedet for at vandre til Jerusalem¹? Jeg veed med Vished, at der intet Kald er ledigt der, altsaa derved forsømmes intet, og dersom De vil derhen, maatte dog Dankw. først have skrevet, da var Vejen Dem banet. Her kunde De tale med den unge Grev Danneskiold, med flere, som kunde være Dem gavnlige. Kan De ikke faae at viide, om der ikke paa et af Universitetets Gods² er eller bliver noget ledigt; disse Kald bortgiver Consistorium, nemlig de ældre Professorer, og da vilde jeg gaae om til hver især og hværve Stemmer.

¹ Formodentlig et ironisk Udtryk for Holsteinborgegnen i Lighed med det ovenfor anførte „det hellige Land“.

² I et Brev af 28. Juni 1843 tilbyder J. W. Oehlenschläger at virke for at skaffe Olsen et Skolelærerembede paa Universitetets Gods. Det hedder her bl. a.: „jeg haaber, at flere af Consistoriums Medlemmer ville give Dem deres Stemme, naar jeg anmoder dem derom i min salig Moders Navn.“ (Original i Bakkehusmusæet.)